

можно въ дълги срокове, тъй като рентата не е величина постоянна, па и землевладѣлецътъ, когато той не е земледѣлецъ, живѣе все за смѣтка на сжщата рента. Поземлениятъ кредитъ слѣдоват. трѣбва да бжде дългосроченъ. И vice versa. Заеми, сключени за покупка на земя, за дълготрайни мелиорации и др. културни подобрѣния на стопанството на кѣси срокове, противно на основния характеръ на ипотеката, водятъ всѣкога къмъ печални послѣдствия за длъжника<sup>4)</sup>. Съ този послѣденъ родъ заеми, може да се каже, се е турило началото за задлъжняването на голѣмата частъ отъ нашитѣ селени земледѣлци и изпадането имъ въ едно безпомощно състояние.

„Нашиятъ селенинъ, влѣдствие на голѣмата му любовъ и прѣданность къмъ земята, при изселването на турското население, слѣдъ като издаде и послѣдната си пара отъ своитѣ икономии на многогодишния си трудъ, за да откупи нивята, лозята, ливадитѣ и пр. на изселящитѣ се, като не му стигаше известна сума за да реализира желанието си като се надѣяше на своя куражъ, спестовность и въздържаность, прибѣгна къмъ заеми отъ лихваритѣ. Мнозина отъ тѣхъ въ продължение на нѣколко години сполучиха да се изплатятъ и почнаха да се грижатъ за купуването на нови имуществва, нѣ повечето отъ тѣхъ, при всичката имъ безкрайна спестовность и трудолюбие, поради голѣмитѣ лихви (20, 30, 50, а често и 100%<sub>0</sub>), които плащатъ на лихваритѣ, не само че не сж сполучили да се изплатятъ, нѣ мнозина отъ тѣхъ сж увеличили дълговетѣ си, или пѣкъ вѣчно работятъ за да плащатъ само лихвитѣ. Този родъ дългове, смѣло може да се каже, съставляватъ  $\frac{2}{3}$  отъ задълженията на нашето селско население и тѣ възлизатъ, по нашитѣ прѣсметания, на повече отъ 45 мил. лв. Така задлъжнѣлитѣ земледѣлци за да могатъ да се изплатятъ на лихваритѣ, та да станатъ фактически господари на земята си, могатъ да намѣрятъ спасение само въ ипотечнитѣ заеми, защото тѣхнитѣ дългове не могатъ да се изплатятъ за една, 2 или 3 години, а трѣбватъ 10, 15, 20, а често и 30 г., по тая проста причина, че приходитѣ отъ земята не сж така значителни, щото да изплатятъ дедения за тѣхъ капиталъ въ 1, 2, 3, па даже и въ 10 години“<sup>5)</sup>.

Съ дългосрочието е свързана и ежегодната амортизация на капиталния дългъ<sup>6)</sup>. Заениятъ капиталъ и неговитѣ лихви трѣбва да се погасяватъ

ако той е и земледѣлецъ, може да издържи на поетото задължение, като плаща лихвитѣ и погашенията на взема изъ онази частъ отъ дохода, която съответствува на *прѣдприемческата печалба* въ индустрията, или дори изъ *работнишката заплата*; въ тогава той не може да даде въ първия случай едно по широко развитие на своето стопанство и да внесе рационални подобрѣния въ него чрѣвъ приложение на новъ експлоатационенъ капиталъ, а въ втория случай той е заставенъ да прави нови дългове, ако не иска да изпадне въ положението на недохранване (*Nahrungsmangel*), въ каквото положение въ сжщность се намѣрва голѣмата маса отъ селското население.

<sup>4)</sup> „Райфайенъ“, създателятъ на земледѣлскитѣ каси, който отъ дълга практика познаваше основно условията на земедѣлието, забѣлжава много справедливо, че е поврѣдно за земледѣлцитѣ да взематъ на кратки срокове, отколкото да не се ползватъ съ никакъвъ кредитъ, въщето тоя кредитъ позволява лесно да сключватъ дългове и не дава възможность да се освобождаватъ отъ тѣхъ. *Краткосрочниятъ кредитъ, кавва той, вмѣсто да прѣдставлява изюди, причинява само врьди и хвръля вземателитѣ въ ржцѣтъ на лихваритѣ*“ (Вж. „Земледѣлскитѣ Спестовно-Заемателни Каси, система Райфайенъ“, отъ А. Ивановъ, София, 1904, стр. 9).

<sup>5)</sup> Вж. Отчетътъ на центр. управл. на земл. каси за 1897 год., стр. II. По сжщиятъ въпросъ сравни съ стр. 6 на „Свѣдѣнията по задълженията на земедѣлцитѣ къмъ лихваритѣ“, издание на центр. управление на земл. каси, София, 1901.

<sup>6)</sup> „Всѣки заемъ прѣдполага неплащане на взетия капиталъ и неговитѣ лихви“ (Земл. кредитъ въ Франция“ отъ Louis Dor, прѣводъ на Ас. Ивановъ и Рачо Косевъ, София, 1904 стр. 15).